

Streszczenie

Tytuł rozprawy doktorskiej

Sakramenty i sakramentalia w agendach liturgicznych diecezji polskich (1963–2021)
a posoborowa reforma liturgiczna

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Posoborowa reforma liturgiczna bezpośrednio wpłynęła na treść wydawanych pomocy do różnych celebracji, trafiających do użytku duszpasterzy – a co za tym idzie – mających wpływ na kształt pobożności chrześcijańskiej. Z tego względu ważnym jest zagadnienie wpływu reformy soborowej na wydawane po Soborze Watykańskim II podręczniki do nabożeństw.

W tradycji Kościoła w Polsce istnieje pojęcie „agendy liturgicznej”. Wiąże się ono z bogatą historią ksiąg obrzędowych, szczególnie uwzględniającą kontekst polski i kontekst relacji zachodzących między krajowymi publikacjami a rzymskimi *editio typica*. Przeprowadzone badania dotyczyły treści agend i obejmowały teksty związane z sakramentami oraz sakramentaliami, a także pogrzebem.

Uzasadnieniem potrzeby podjęcia opisanych badań stają się przede wszystkim obserwacje zastosowania zasady *lex orandi lex credendi*, zgodnie z którą wybór treści i form celebracji wywiera wpływ na rozumienie prawd teologicznych przez jej uczestników. Treść rozprawy jest próbą odpowiedzi na pytanie: jaki wpływ wywarła teologia *Vaticanum II* na treść polskich agend liturgicznych? Przy zachowaniu niektórych dawnych form, np. błogosławieństw, zaszły zmiany w ich teologicznym postrzeganiu. Powstają także nowe teksty, które spełniają oczekiwania obecnych czasów. Problem zgodności z teologią *Vaticanum II* jest ciągle aktualny, ponieważ dziś stanowi ona pewnego rodzaju wyznacznik, zarówno dla Kościoła Powszechnego, jak i wspólnot lokalnych.

Celem pracy jest pogłębienie historyczno-liturgiczne, a także ocena treści agend, wykorzystywanych podczas celebracji. Chodzi przede wszystkim o porównanie ich z obecnie obowiązującymi w diecezjach Polski księgami liturgicznymi i z dokumentami Kościoła oraz opracowaniami wpisującymi się w kontekst posoborowej odnowy liturgicznej. Problem badawczy stanowi pytanie: w jakim stopniu treści polskich agend liturgicznych, dotyczące sakramentów i sakramentaliów, są zgodne z duchem liturgii *Vaticanum II*? Jednocześnie praca wskazuje na pewne niedoskonałości badanych tekstów, związane z jeszcze niedostatecznym

dostosowaniem ich do soborowej teologii. Przeprowadzone badania mogłyby posłużyć przyszłym autorom podręczników służby Bożej do lepszego rozumienia ducha odnowionej liturgii Soboru Watykańskiego II i przełożenia myśli soborowej na praktyczny wymiar duszpasterski.

Praca zawiera materiał uzyskany w wyniku przeprowadzonych badań, uporządkowany według klucza, jakim jest układ treści *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Rozdział I to zagadnienia wprowadzające dotyczące samego rozumienia pojęć sakramentów i sakramentaliów oraz ich rozwoju w teologii ze szczególnym uwzględnieniem prądów czasu *Vaticanum II*. Wskazano również na główne źródła posoborowej teologii i prawa sakramentów. Szczegółową analizę materiału w każdym rozdziale poprzedza geneza terminów, którymi posługuje się *Katechizm*, grupując sakramenty: wtajemniczenia chrześcijańskiego (rozdział II), uzdrowienia (rozdział III), w służbie komunii (rozdział IV), a także inne celebracje liturgiczne: błogosławieństwa (rozdział V) oraz pogrzeb chrześcijański (rozdział VI). Bibliografia zawiera uporządkowane źródła. Dokumenty Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu podano w porządku chronologicznym; księgi liturgiczne ze względu na mnogość wydań uszeregowano alfabetycznie; podobnie uporządkowano główne źródło badań – agendy liturgiczne oraz opracowania i literaturę pomocniczą.

Agendy liturgiczne stanowią dla celebransów i posługujących pomoc w przygotowaniu oraz sprawowaniu czynności liturgicznych i nabożeństw. Nie będąc księgami liturgicznymi w sensie ścisłym, zawierają czasem także teksty liturgii i przepisy liturgiczne. Jednak ich celem nie jest zastąpienie ksiąg liturgicznych. Badania ujawniły, że w niektórych podręcznikach znajdują się też komentarze i dopowiedzenia autorów, mające objaśniać przygotowanie danej celebracji, dzięki czemu dostarczają cennych wskazań praktycznych. Jako celebracje związane z liturgią sakramentów badane agendy podają m.in. nabożeństwa znajdujące się w programie przygotowania do Pierwszej Komunii świętej lub bierzmowania, a także celebracje rocznic sakramentów, m.in. jubileuszy małżeńskich czy kapłańskich. Badania wykazały, że większość z nich jest albo przedrukiem, albo modyfikacją tekstów z ksiąg liturgicznych, które są zgodne z teologią *Vaticanum II*. Znajdują się tam również całkiem nowe kompozycje.

Odwołując się do przedstawionych w pracy badań trzeba jednak wskazać na ciągłe problemy w przygotowaniu omawianych w agendach celebracji, jakimi są np. umieszczanie życzeń w przebiegu Mszy świętej, niezrozumienie sensu procesji z darami (niesienie tzw. symboli), powierzanie pewnych funkcji liturgicznych dzieciom czy umieszczanie w prezbiterium przedmiotów, które nie powinny się tam znajdować podczas liturgii. Problemem spotykanym w agendach jest też błędne używanie nazwy „nabożeństwo pokutne” w kontekście

Obrzędu pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem. W niektórych miejscach pojawia się problem kwalifikacji danego obrzędu jako liturgii lub nabożeństwa, np. procesja „za zmarłych” na cmentarzu czy zasadność używania elementów liturgii, np. hymnu brewiarzowego w czasie „wypominek” z Koronką do Miłosierdzia Bożego. Są to zagadnienia do dyskusji, które otwierają pole do dalszych badań. Głównym wnioskiem płynącym z przeprowadzonych analiz jest fakt stopniowego dostosowywania diecezjalnych podręczników służby Bożej do treści zawartych w księgach liturgicznych oraz rozumienia liturgii zgodnie z duchem *Vaticanum II*. Świadczą o tym kolejne poprawione wydania niektórych z podręczników (choć niektóre z agend nie posiadały więcej niż jednego wydania). Dzięki przeprowadzonym badaniom udało się odpowiedzieć na pytania postawione przy podejmowaniu pracy badawczej oraz sformułować postulaty dotyczące lepszego dostosowywania agend do reformy soborowej. Uzyskane wyniki stanowią zachętę do dalszych prac naukowych w obszarze pomocy duszpasterskich dotyczących m.in. mariologii i homiletyki. Mogą też stanowić podstawę do rewizji wydanych do tej pory agend.

Słowa kluczowe: agendy liturgiczne, sakramenty, sakramentalia, Sobór Watykański II, reforma liturgiczna.

